

Ψηφιακή Τοπική Ιστορία ή Πώς ένα σχολείο μπορεί να τοποθετήσει έναν τόπο στον Ψηφιακό Χάρτη

Ζήκα Βάγια

Φιλολόγος, Επιμορφώτρια ΤΠΕ, Διευθύντρια Γυμνασίου Πέπλου
yuliezik@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη συγκεκριμένη εισήγηση παρουσιάζεται εκτενώς η συμμετοχή του Γυμνασίου Πέπλου στο πρόγραμμα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού «Click...στην Ιστορία» κατά το σχολικό έτος 2011-2012. Πρόκειται για προσπάθεια ψηφιακής αποτύπωσης της Τοπικής Ιστορίας με εκτενέστατη χρήση και αξιοποίηση Νέων Τεχνολογιών σε συνδυασμό με έρευνα πεδίου και με βάση τη Μέθοδο Project. Οι μαθητές του Γυμνασίου Πέπλου λειτούργησαν ως ερευνητές, λαογράφοι, ιστορικοί, δημοσιογράφοι και κατόρθωσαν όχι μόνο να φέρουν σε πέρας μια κατά γενική ομολογία επίπονη εργασία αλλά και να δημιουργήσουν την ψηφιακή παρουσία του τόπου τους. Αποτέλεσμα αυτού του έργου υπήρξε όχι μόνο η ιστορική καταγραφή αλλά και η κατανόηση του παρελθόντος, η αίσθηση της «συνέχειας», η αμεσότερη σύνδεση με τον τόπο, η ενσυναίσθηση, η σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των γενεών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Ψηφιακή Τοπική Ιστορία, Project, ΙΜΕ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δε θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι το Πρόγραμμα «Click...στην Ιστορία» του ΙΜΕ κατόρθωσε να βάλει στον Ψηφιακό Χάρτη το χωριό Πέπλος, αυτή την ξεχασμένη και ακριτική γωνιά της Ελλάδας. Μια αναζήτηση στο google για «Πέπλος» πριν το 2012 θα μπορούσε να αποδείξει με μεγάλη ευχέρεια την έλλειψη έστω και απλών πληροφοριών για το χωριό. Βεβαίως αυτή τη στιγμή η κατάσταση είναι αρκετά διαφορετική! Η εργασία των μαθητών έδωσε ψηφιακή υπόσταση στο ίδιο το χωριό, πέρα από τις ιστορικές και λαογραφικές πληροφορίες που παρέχει για αυτό. Δόθηκε λοιπόν στους μαθητές η δυνατότητα να γίνουν «οι ψηφιακοί πρεσβευτές του τόπου τους, να διατηρήσουν μέσω των νέων τεχνολογιών τις ιδιαιτερότητες της περιοχής ζωντανές στη μνήμη των επόμενων γενεών» (Διαπάκη, 2012). Είναι πολύ σημαντικό για τον τόπο το γεγονός ότι για πρώτη φορά μπορεί κανείς να ανατρέξει στο διαδίκτυο, για να πληροφορηθεί όψεις της ιστορίας του.

Πρόκειται για χαρακτηριστικό παράδειγμα αγροτικής περιοχής με ιδιαίτερα ωστόσο χαρακτηριστικά: οι κάτοικοι είναι ως επί το πλείστον πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη ή Αρβανίτες, οι οποίοι εξακολουθούν να ζουν δίπλα ακριβώς στο σύνορο με την Τουρκία, τον Έβρο. Πρέπει να αναφερθεί ότι το Τελωνείο των Κήπων είναι σε απόσταση 1 περίπου χιλιομέτρου από το Γυμνάσιο Πέπλου. Το ποτάμι αποτελεί για την περιοχή σημείο αναφοράς, ορίζει, καθορίζει, προσδιορίζει ως «όριο» την κρατική οντότητα, την καθημερινότητα αλλά και την επαγγελματική δραστηριότητα. Στην εισήγηση αυτή θα αναδειχθεί και ο ρόλος του στη ζωή των ανθρώπων.

Μεγάλη έμφαση δόθηκε, όπως θα φανεί και στη συνέχεια, στη συλλογή τεκμηρίων αλλά και στη δημιουργία ψηφιακών καταγραφών από την αρχή. Οι μαθητές λοιπόν λειτούργησαν όχι μόνο ως «διασώστες» του παρελθόντος αλλά και με συναίσθηση και συνείδηση της ευθύνης τους και του ρόλου τους στην αλυσίδα της ιστορικής συνέχειας και ως ανιχνευτές και «κριτικοί αναγνώστες» του παρόντος, με το βλέμμα πάντα προς το μέλλον. Σε αυτά τα τεκμήρια, από τα οποία προέκυψε επαγωγικά η ιστορική αφήγηση, δίνεται και το κύριο βάρος της παρούσας εργασίας.

Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι από την πρώτη στιγμή υπήρξε εξαιρετική συνεργασία με το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Το ΙΜΕ επέλεξε το Γυμνάσιο Πέπλου μεταξύ πολλών άλλων σχολείων (τελικά συνολικά στο Πρόγραμμα για το σχολικό έτος 2011- 2012 συμμετείχαν 12 σχολεία), αγκάλιασε με ιδιαίτερη θέρμη και ευαισθησία την προσπάθεια του σχολείου να επιβιώσει, καθώς το Γυμνάσιο Πέπλου είχε απειληθεί μόλις την προηγούμενη σχολική χρονιά με κατάργηση και υποστήριξε όχι μόνο το σχολείο αλλά και τον τόπο. Ειδική αναφορά οφείλουμε να κάνουμε στην πρόσκληση της

συντονίστριας εκπαιδευτικού και διευθύντριας του σχολείου στην ημερίδα ενημέρωσης για τις δράσεις του προγράμματος «Click...στην Ιστορία» τον Ιανουάριο του 2012 στον Ελληνικό Κόσμο. Στην παρουσία και ομιλία της συντονίστριας εκπαιδευτικού έγιναν εκτενείς αναφορές στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Διαμαντή, Καθημερινή, 2012; Ριζόπουλος, 2012). Θεωρούμε ότι και με αυτό τον τρόπο, με το να γίνει γνωστή η δουλειά μας στο Πανελλήνιο μέσω του ΙΜΕ και των επιστημονικών του συνεργατών στάθηκε δυνατή η λειτουργία του σχολείου μέχρι και σήμερα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η προσέγγιση υπήρξε κατεξοχήν βιωματική. Η γνώση αντιμετωπίστηκε ως ενεργός «κατασκευή», η οποία οικοδομείται από τους μαθητές σκόπιμα και συνειδητά μέσα από στοχοθετημένες διαδικασίες που περιέχουν δράση και αναστοχασμό (Μικρόπουλος, 2006). Το διαδίκτυο και τα ψηφιακά εργαλεία (και τα κινητά τηλέφωνα) θεωρήθηκαν «γνωστικά εργαλεία», καθώς πρόκειται για τεχνολογίες που είναι δυνατόν να υποστηρίξουν γνωστικές διεργασίες (Jonassen, 2000). Γενικά όσον αφορά την παιδαγωγική θεμελίωση του προγράμματος ακολουθήθηκαν οι αρχές του Κοινωνικού Εποικοδομισμού και της μάθησης εντός συγκεκριμένου κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου (Vygotsky, 1978; 1986), τόσο όσον αφορά την Τοπική Ιστορία όσο και σχετικά με το αντικείμενο της Νεοελληνικής Γλώσσας, καθώς μάλιστα στην περίπτωση μας όντως η μάθηση συντελέστηκε μέσω αλληλεπίδρασης των μαθητών μεταξύ τους και με το κοινωνικό περιβάλλον (γονείς, συγγενείς, τοπικοί φορείς, επιστήμονες του ΙΜΕ). Ο ρόλος της συντονίστριας ήταν καθοριστικός: βοήθησε με αρχική καθοδήγηση που σταδιακά μειωνόταν και παρεμβάσεις σε ενδιάμεσες, σε σχέση με την έρευνα και τις τακτικές, συναντήσεις των ομάδων. Ακολουθήθηκε η Μέθοδος Project, με βάση εξάλλου και τη γενικότερη σύλληψη του Προγράμματος «Click...στην Ιστορία» του ΙΜΕ. Εν τέλει πρόκειται για ένα project με σημαντικά στοιχεία καινοτομίας που όσον αφορά τη συσχέτισή του με το Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών κινείται στο πλαίσιο του ημιτυπικού γραμματισμού (Κουτσογιάννης, 2014)

Δύο επιστήμονες του ΙΜΕ, η κ. Κλεοπάτρα Φέρλα και ο κ. Αθανάσιος Σίδερης επισκέφτηκαν συνολικά 3 φορές το Γυμνάσιο Πέπλου. Στην πρώτη τους επίσκεψη, το Νοέμβριο του 2011 οι ερευνητές συζήτησαν με τους μαθητές σχετικά με τα θέματα που θα τους ενδιέφερε να πραγματευτούν στην εργασία τους. Συμμετείχαν συνολικά 18 μαθητές. Προτιμήθηκαν τα παρακάτω: *Ήθη και έθιμα, Παραδοσιακά Επαγγέλματα, Παραδοσιακές συνταγές, Το περιβάλλον στην περιοχή του Πέπλου και Μνημεία*. Δημιουργήθηκαν λοιπόν εξ αρχής 4 ομάδες. Μοιράστηκαν στις ομάδες 4 κινητά τηλέφωνα, που θα ήταν και τα βασικά ψηφιακά εργαλεία, αν και τελικά αξιοποιήθηκαν και κάμερες και άλλες φωτογραφικές μηχανές για πρακτικούς λόγους. Κάθε μαθητής είχε πρόσβαση στο δικτυακό τόπο του Προγράμματος εντός της ιστοσελίδας του ΙΜΕ <http://local.e-history.gr/> με δικούς του κωδικούς. Η συντονίστρια καθηγήτρια είχε τη γενικότερη εποπτεία και ως μερική διαχειρίστρια της σελίδας του σχολείου στον παραπάνω δικτυακό τόπο, ήταν λοιπόν σε θέση να γνωρίζει τι είδους υλικό αναρτούσαν οι μαθητές ανά πάσα στιγμή. Οι μαθητές έκαναν τις αναρτήσεις τους σε ώρες εντός σχολείου, στις ορισμένες εβδομαδιαίες συναντήσεις των ομάδων αλλά και από το σπίτι τους, ενώ δε θα κρύψουμε ότι λόγω της ιδιαίτερης φύσης του εγχειρήματος αξιοποιήθηκε όλος ο υπάρχων χρόνος (οι μαθητές δούλεψαν και σε κενό χρόνο λόγω απουσίας καθηγητών, μετά από σχολικές εκδηλώσεις, εορτές κλπ). Το Moodle του ΙΜΕ που διατέθηκε στους μαθητές και τη συντονίστρια εκπαιδευτικό παρείχε πολλές δυνατότητες, όπως chat, ιστολόγιο αλλά το μέγεθος της προσπάθειας και η έλλειψη τεχνικών γνώσεων των μαθητών κατέστησε χρονικά ασύμφορη τη χρήση τους. Αν καταλήγαμε να αξιοποιήσουμε και τα υπόλοιπα εργαλεία θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο και για «δικτύωση» με την έννοια που δίνει στα δίκτυα ο Wenger (Wenger, 1998), καθώς θα επιδιώκαμε να επικοινωνήσουμε με τα υπόλοιπα σχολεία του Προγράμματος «Click...στην Ιστορία» και να συμβάλουμε με αυτό τον τρόπο στη δημιουργία ενός μαθητικού ή σχολικού δικτύου επί της Τοπικής Ιστορίας. Προτιμήθηκε τελικά η μέθοδος της δημιουργίας υπερκειμένων, η οποία ήταν και εξαιρετικά επιτυχής, μέσω και των ποικίλων δυνατοτήτων που ήταν διαθέσιμες στην ψηφιακή πλατφόρμα του Προγράμματος (ανάρτηση φωτογραφιών, βίντεο, άμεση επέμβαση επί του ψηφιακού υλικού, δυνατότητα για photo gallery και εντυπωσιακή διασύνδεση μεταξύ των αρχείων).

Οι επιστήμονες του ΙΜΕ κατά τη δεύτερη επίσκεψή τους το Μάρτιο του 2012 έδωσαν περισσότερες διευκρινίσεις, παρείχαν τεχνική βοήθεια και παρακολούθησαν την πορεία του έργου. Κατά την τελευταία τους επίσκεψη στο Γυμνάσιο Πέπλου συνόψισαν, επέλυσαν τελευταίες δυσκολίες και προβλήματα και παρέλαβαν τα κινητά τηλέφωνα. Ακολουθεί ο τρόπος εργασίας των μαθητών με αναφορά συγκεκριμένων παραμέτρων επί της αξιοποίησης των ψηφιακών εργαλείων ως ιστορικών

ερευνητικών εργαλείων σε σχέση με μια διδακτική της Ιστορίας εντός κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου.

Οι μαθητές λοιπόν του Γυμνασίου Πέπλου αξιοποιώντας

- το διαδίκτυο,
- τα κινητά τηλέφωνα που δόθηκαν στους μαθητές ως εργαλεία,
- λογισμικά επεξεργασίας εικόνας, βίντεο και ήχου (open source- Audacity αλλά και Moviemaker),

από την αρχή έως και το τέλος του προγράμματος «Click... στην Ιστορία»

- εργάστηκαν σε ομάδες με σαφή αποστολή-στόχο,
- ενεπλάκησαν ενεργητικά στη μαθησιακή διαδικασία και αντιμετώπισαν την τοπική ιστορία στη συγχρονία και τη διαχρονία της,
- αξιοποίησαν την ψηφιακή τεχνολογία προκειμένου να καταγράψουν την τοπική ιστορία,
- ήρθαν σε επαφή με τη δουλειά του ιστορικού ερευνητή, του λαογράφου και αναγκάστηκαν να εργαστούν σε συνθήκες επιστημονικής εντιμότητας μέσω της έμφασης που δόθηκε στην τεκμηρίωση των γραφομένων τους,
- συνδέθηκαν πιο στενά με την οικογενειακή τους ιστορία,
- αισθάνθηκαν τον εαυτό τους ως κομμάτι του τόπου και ως συνεχιστή της παράδοσης σφυρηλατώντας ισχυρούς δεσμούς με την περιοχή,
- οδηγήθηκαν σε υψηλού επιπέδου βιωματική προσέγγιση του παρελθόντος,
- ενεργοποίησαν δημιουργικά και δυναμικά την τοπική κοινωνία, ανθρώπους και φορείς.

Επίσης αξιοποίησαν ως ιστορικά ερευνητικά εργαλεία

- την επιτόπια παρατήρηση και φωτογράφιση/ βιντεοσκόπηση,
- την προφορική συνέντευξη (με δομημένο ερωτηματολόγιο αλλά και με ερωτήσεις που προέκυπταν κατά τη συζήτηση με τους ειδικούς χωρίς επέμβαση της συντονίστριας),
- χρηστικά αντικείμενα (παλιά εργαλεία οργάνου, τα σημερινά εργαλεία των ψαράδων, που ταυτίζονται με τα παλιότερα).

Τελικά: οι μαθητές υποστηρίχθηκαν στη δημιουργία δικών τους αναπαραστάσεων της γνώσης, καθώς κατέγραψαν μόνοι τους την τοπική τους ιστορία, ενεπλάκησαν σε διαδικασίες αναστοχασμού, έμαθαν συνεργατικά, *αξιοποίησαν την τεχνολογία σε ρεαλιστικό πλαίσιο με αποτελέσματα που έχουν προσωπική νοηματοδότηση για τους ίδιους* (Jonassen and Reeves, 1996).

Στη συνέχεια θα παρακολουθήσουμε τον τρόπο εργασίας κάθε ομάδας με ιδιαίτερη έμφαση σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ψηφιακά τεκμήρια (τα υπόλοιπα είναι βεβαίως αναρτημένα στον ιστοχώρο του Γυμνασίου Πέπλου εντός της ιστοσελίδας του «Click»). Τα τεκμήρια και η μελέτη τους σε συνδυασμό με τις προφορικές μαρτυρίες και τις συνεντεύξεις οδήγησαν επαγωγικά στη διαμόρφωση ιστορικών συμπερασμάτων, στη δημιουργία της ίδιας της εργασίας των μαθητών αλλά τελικά και στην καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης με τη γενική αλλά και την τοπικά προσδιορισμένη έννοια.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

Με τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής του Πέπλου ασχολήθηκε μια ομάδα 4 μαθητών, 3 από τους οποίους διαμένουν στο γειτονικό χωριό Βρυσούλα. Η ομάδα αυτή συνάντησε και τις περισσότερες δυσκολίες. Παρόλο που υπήρχε πληροφοριακό υλικό στη βιβλιογραφία που παρατίθεται στην αναρτημένη στο διαδίκτυο εργασία, δεν ήταν καθόλου εύκολο να βρεθεί ψηφιακό υλικό. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων βρέθηκαν παλιές φωτογραφίες, τις οποίες οι κάτοχοί τους πείσθηκαν και τις παραχώρησαν για ψηφιοποίηση και ανάρτηση στο διαδίκτυο. Οφείλουμε να ευχαριστήσουμε τους ανθρώπους που μας εμπιστεύθηκαν το φωτογραφικό υλικό τους και τα οικογενειακά τους κειμήλια, ορισμένα από τα οποία είναι χρονολογημένα στις αρχές του 20ού αιώνα και ανεκτίμητης πραγματικά αξίας.

Πολύ σημαντικές υπήρξαν επίσης οι προφορικές συνεντεύξεις από ειδικούς ερευνητές σε σχέση με το θέμα, όπως είναι ο κ. Δημήτρης Βραχιόλογλου, ερευνητής της τοπικής μας παράδοσης και συγγραφέας σχετικών βιβλίων, ο κ. Γκότσης, ιστοριοδίφης και τότε αντιδήμαρχος Φερών, ο κ. Τσιακίρης, μεταξουργός τρίτης γενιάς και δημιουργός του Μουσείου Τέχνης Μεταξιού στο Σουφλί. Για την παραχώρηση αυτών των συνεντεύξεων οι μαθητές χρειάστηκε μαζί με τη συντονίστρια εκπαιδευτικό να μεταβούν και εκτός Πέπλου, στις Φέρες και το Σουφλί. Επίσης η έρευνα έλαβε χώρα και στο γειτονικό χωριό των Κήπων, όπου ανακαλύψαμε έναν πραγματικό λαογραφικό θησαυρό εν ζωή, την κ. Λίτσα Κουδουμάκη, πρόεδρο του Συλλόγου Γυναικών Κήπων και κάτοχο ανεκτίμητου

φωτογραφικού αρχείου και αρχείου βίντεο με αναπαραστάσεις τοπικών εθίμων. Με πολύ μόχθο μέρος του αρχείου ψηφιοποιήθηκε και αναρτήθηκε στο διαδίκτυο.

Οι μαθητές αποφάσισαν να ακολουθήσουν κατάταξη του υλικού με βάση δύο κριτήρια: τις σημαντικές εορτές ή εθιμικού χαρακτήρα εκδηλώσεις και τη χρονολογική τους τοποθέτηση εντός του έτους. Πρώτα λοιπόν έχουμε τα έθιμα των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς, μετά της Αποκριάς και σε ιδιαίτερη κατηγορία άλλα έθιμα που συνδέονται με το γάμο ή άλλες συνήθειες των κατοίκων του τόπου που δεν έχουν συγκεκριμένη χρονική οριοθέτηση.

Τα Χριστουγεννιάτικα έθιμα αποτέλεσαν ξεχωριστή ενότητα εντός της εργασίας των μαθητών, καθώς είναι και αρκετά και παρουσιάζουν μεγάλο λαογραφικό ενδιαφέρον: Τα 9 φαγητά, τα θρακιώτικα κάλαντα, το σφάξιμο των γουρουνιών... Το καθαρά πεπλιώτικο έθιμο της «Αρκούδας» (Παράρτημα, εικόνα 1), μοναδικό για την Παραμονή των Χριστουγέννων, δε στάθηκε δυνατό να αποτυπωθεί ψηφιακά από τους ίδιους τους μαθητές, λόγω δυσμενέστατων καιρικών συνθηκών. Κάποιες σκέψεις για μεταγενέστερη αναπαράστασή του για τις ανάγκες του προγράμματος δεν ευδοχώθηκαν, όχι μόνο για πρακτικούς λόγους αλλά και για λόγους ουσίας, καθώς δε θελήσαμε να έχει «μουσειακό» χαρακτήρα η συγκεκριμένη εκδήλωση αλλά τη ζωντάνια της σύνδεσης με το παρελθόν και της ένταξης του εθίμου στα παροντικά ιστορικά συμφραζόμενα. Εντοπίστηκαν τελικά παλιότερες φωτογραφίες με τη βοήθεια του Συλλόγου Γυναικών Πέπλου και εντάχθηκαν στην τελική εργασία.

Άλλη θεματική υποκατηγορία υπήρξαν τα έθιμα της Αποκριάς: οι μαθητές κατάφεραν να καταγράψουν το έθιμο της Καμήλας στις γειτονικές Φέρες, έθιμο που χρονολογείται από το 1912 και έχει τις ρίζες του στην τουρκοκρατία και στην προσπάθεια του χειμαζόμενου ελληνικού λαού να «αντισταθεί» κεκαλυμμένα στην τουρκική κατάκτηση μέσω έμμεσης σάτιρας του τυράννου. Το σχετικό βίντεο έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του Προγράμματος. Και φυσικά εδώ εντάσσεται και πλούσιο φωτογραφικό υλικό από παλαιότερα καρναβάλια του Πέπλου, στα οποία γίνεται εμφανές το τοπικό στοιχείο, πέρα από τη σημερινή εμπορευματοποίηση του θεσμού.

Τα έθιμα της Μπάμπως, του Προξενιού και του Γάμου (πομπή και με σατιρική αναπαράσταση στα καρναβάλια, το κλέψιμο της νύφης), της επίσκεψης στη Λεχώνα, το νυχτέριο, που έχουν να κάνουν με εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής της περιοχής εντάχθηκαν σε ειδική κατηγορία και, ευτυχώς, συνοδεύονται από σχετικό ψηφιακό υλικό, παλιές και νεότερες (δεκαετίας του '80) φωτογραφίες αλλά και βίντεο (για το έθιμο της Μπάμπως).

Τέλος η ομάδα των Ηθών και Εθίμων αποφάσισε να εντάξει στην εργασία της και υλικό σχετικά με τις παραδοσιακές φορεσιές της περιοχής του Πέπλου, οι οποίες αποτελούν χαρακτηριστικές αλλά και με ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά θρακιώτικες στολές.

Ως γενική παρατήρηση σχετικά με τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής παραθέτουμε απόσπασμα της εργασίας των μαθητών: *«στον Έβρο, τον τόπο του Ορφέα και του Διόνυσου, ο λαϊκός πολιτισμός εκφράζεται με λαϊκές εκδηλώσεις οι οποίες εντυπωσιάζουν για τις πρωτογενείς καταβολές τους: η βαθιά πίστη στη θρησκεία συνδυάζεται με αρχαιοελληνικές επιβιώσεις, η περιφορά των εικονισμάτων με τις μεταμφιέσεις και τα σατυρικά δράματα του καρναβαλιού. Ένα πάντρεμα εθίμων και παράδοσης των ντόπιων και των προσφύγων, οι οποίοι ήρθαν από την Ανατολική και τη Βόρεια Θράκη, την Πόλη, τα παράλια της Μικράς Ασίας, τον Πόντο και την Καππαδοκία».*

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Οι μαθητές που έκαναν την έρευνα για τα Παραδοσιακά Επαγγέλματα ήταν 3 και πραγματικά ανακάλυψαν κρυμμένα διαμάντια! Στάθηκαν τυχεροί, καθώς πολλά επαγγέλματα διατηρούν ακόμη και σήμερα χαρακτηριστικά του παρελθόντος (εργαλεία, υλικά, μέσα παραγωγής), ενώ εντοπίστηκε με ευχέρεια σχετικό φωτογραφικό υλικό με τη βοήθεια του ΚΑΠΗ Πέπλου. Ήταν και η ομάδα που ήρθε σε άμεση επαφή με τα προβλήματα των κατοίκων που ακόμη και σήμερα μοχθούν για τον τόπο τους. Αυτός ο κοινωνικός προβληματισμός, εν μέσω οικονομικής κρίσης, σε μια γωνιά της Ελλάδας για πολλούς λησμονημένη και περιθωριοποιημένη υπήρξε μάθημα ζωής για τους συμμετέχοντες στο Πρόγραμμα: τους οδήγησε σε πιο ουσιαστική σύνδεση με τον τόπο τους, τους βοήθησε να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος των δυσχερειών και των θυσιών, τον καθημερινό αλλά και εκτεινόμενο στο διηνεκές του χρόνου μόχθο των ανθρώπων, την πάλη με τα στοιχεία της φύσης.

Από τα τεκμήρια που ανακάλυψαν και ψηφιοποίησαν ή δημιούργησαν οι ίδιοι, οι μαθητές του Γυμνασίου Πέπλου κατέληξαν στο σημαίνοντα ρόλο του ποταμού Έβρου στη διαμόρφωση της τοπικής ιστορίας. Και στο σημείο αυτό βεβαίως δεν κάνουμε καν λόγο για τον Έβρο ως σύνορο μετά τη συνθήκη της Λωζάνης. Παραδόξως, αυτή η διάσταση, η καθαρά γεωπολιτική, δεν απασχόλησε τους μαθητές, καθώς δεν αντιμετώπισαν την Ιστορία με τον τρόπο των «καθαρά ιστορικών» σχολικών βιβλίων, τον τρόπο της αμιγούς ιστορικής αφήγησης που αφηγείται ιστορικά γεγονότα (μάχες,

συνθήκες, χάρτες κ.λ.π.). Το ποτάμι θεωρήθηκε ως στοιχείο της καθημερινότητας των ανθρώπων: πανταχού παρόν, τότε ως βοηθός και συμπαραστάτης στην παραγωγή (χωράφια εύφορα, ποτιστικά), τότε ως άμεση απειλή με τη μορφή πλημμυρών (σύνηθες φαινόμενο στην περιοχή, παρά τα αντιπλημμυρικά έργα και τις ανάλογες προφυλάξεις), τότε ως πηγή ζωής και για τους ντόπιους ψαράδες. Όσον αφορά τις καλλιέργειες, αν οι μαθητές δεν εντόπιζαν φωτογραφίες με τις καλλιέργειες των πεπονιών (Παράρτημα, εικόνα 2) και τη μεταφορά τους ίσως να χανόταν μια πολύ σημαντική πληροφορία: η καλλιέργεια των πεπονιών κυριαρχούσε για δεκαετίες ως η σημαντικότερη πηγή πλούτου για την περιοχή. Πρόκειται για ειδική ποικιλία, γνωστή παγκοσμίως, με εξαγωγές και στο εξωτερικό, η οποία δυστυχώς έχει εκλείψει στις μέρες μας λόγω της ασθένειας του φουζαρίου. Κάποιες μεμονωμένες προσπάθειες «αναβίωσης» της καλλιέργειας αυτής είναι αμφίβολο αν θα στεφθούν με επιτυχία. Τι θα συνέβαινε άραγε αν οι μαθητές του Γυμνασίου Πέπλου δεν ανακάλυπταν φωτογραφικό υλικό που έγινε και ψηφιακό; Θα καταγραφόταν ως μέρος της τοπικής ιστορίας η ένδοξη ιστορία του πεπλιώτικου πεπονιού;

Οι κτηνοτρόφοι συνεχίζουν ακόμη και σήμερα το επίμοχθο έργο τους, συναντώντας πολλές φορές μεγάλες οικονομικές δυσχέρειες: την αγωνία τους σήμερα αποτύπωσαν σε βίντεο οι μαθητές μας. Η μελισσοκομία ανθεί, οι πεταλωτήδες εξέλιπαν αλλά διασώζεται μια εξαιρετική φωτογραφία πεταλώματος αλόγων, όχι πολύ μακρινή χρονικά, μόλις του 1980. Με έκπληξη και ιδιαίτερο ενδιαφέρον οι μαθητές αντιμετώπισαν το εύρημά τους σχετικά με την ύπαρξη «κεραμιδαριού» στην περιοχή, δηλαδή ένα είδος μικρού εργαστηρίου δημιουργίας κεραμιδιών και τούβλων. Η σχετική φωτογραφία (Παράρτημα, εικόνα 3) που έχει αναρτηθεί είναι κάτι περισσότερο από χαρακτηριστική και προέρχεται από το οικογενειακό αρχείο μαθήτριας που συμμετείχε στο Πρόγραμμα. Κανείς από τους εμπλεκόμενους στο Πρόγραμμα δε γνώριζε για αυτή την ιδιότυπη επιχείρηση και θα έμενε χωρίς καταγραφή αν δεν την ανακάλυπταν οι μαθητές.

Πολύ σημαντικό ήταν το συμπέρασμα ότι οι ψαράδες του Έβρου παλεύουν για την καλή ψαριά ακόμη και σήμερα με τα ίδια «όπλα»: πολύ χαρακτηριστικά τα «νταούλια» και τα «πεζόβολα», ιδιαίτερες παγίδες για τα ψάρια (Παράρτημα, εικόνες 4, 5). Τα νταούλια τα καταγράψαμε γεμάτα, σε εξόρμησή μας στο Δέλτα του Έβρου, ενώ για τα πεζόβολα εντοπίσαμε παλαιότερες αλλά και σύγχρονες φωτογραφίες. Εξαιρετικές υπήρξαν και οι προφορικές μαρτυρίες ψαράδων και βαρκάρηδων της περιοχής, για τις οποίες είναι αναρτημένα τα σχετικά βίντεο.

Το πιο συναισθηματικό κομμάτι ωστόσο της εργασίας υπήρξε ένας από τους τελευταίους οργανοπαίκτες της γκάιντας, παππούς μαθήτριάς μας. Η συνέντευξη που του πήραμε είναι πολύτιμο τμήμα της πολιτιστικής ιστορίας του τόπου αλλά κυρίως της οικογενειακής ιστορίας της μαθήτριάς μας...

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΣΥΝΤΑΓΕΣ

Οι 6 μαθήτριες της ομάδας των παραδοσιακών συνταγών πέρα από την έρευνα για την «διατροφική ιστορία» της περιοχής, άνοιξαν παλιά τεφτέρια συνταγών, αποκάλυψαν οικογενειακά μυστικά αλλά και αποφάσισαν να τα αξιοποιήσουν! Το αποτέλεσμα θυμίζει τηλεοπτικές εκπομπές: συνδυάζεται η παρασκευή των εδεσμάτων με την ιστορία των συνταγών και με λατρευτικά έθιμα και λαογραφικά στοιχεία με τις οποίες σχετίζονται τα εδέσματα, όπως στην περίπτωση της «βαρβάρας», γλυκού που παρασκευάζεται για την εορτή της Αγίας Βαρβάρας (Παράρτημα, Εικόνα 6). Οι μαθήτριες λοιπόν με βιωματικό τρόπο κατόρθωσαν να αποτελέσουν μέρος μιας ιδιότυπης «ιστορικής αλυσίδας» και να συνδεθούν με τον τόπο, με την οικογένεια, με τη γενιά: γενιές και γενιές νοικοκυρών, πιστών στα ήθη και τα έθιμα, εξακολουθούν ακόμη και σήμερα, χωρίς να το συνειδητοποιούν, να διασώζουν σημαντικά κομμάτια της ιστορίας μας, μιας ιστορίας γεύσεων, ανθρώπων, συνηθειών που οι ρίζες τους χάνονται στα βάθη του χρόνου. Το βέβαιο είναι ότι ισχύει η διαπίστωση των μαθητριών *«και η μνήμη πανταχού παρούσα: στα υλικά, στα έθιμα και τις προλήψεις που συνδέονται με το φαγητό, στις αγαπημένες οικογενειακές συνήθειες, στις ριζωμένες θρησκευτικές αντιλήψεις που επιβιώνουν και σήμερα στην περιοχή μας. Και όσο μαγειρεύαμε μαζί με τους δικούς μας ανθρώπους ήρθαμε πιο κοντά τους και ακούσαμε τις όμορφες ιστορίες τους για το παρελθόν... παρελθόν που ακόμη ζει μέσα από την αγάπη για τη γευστική παράδοση και τη διάθεση αυτή να συνεχιστεί και να κληροδοτηθεί και στις επόμενες γενιές»*.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ

Η ευρύτερη περιοχή του Πέπλου είναι ασυναγώνιστη σε ό,τι έχει να κάνει με το Περιβάλλον: ένας υδροβιότοπος άπιστευτης ομορφιάς προστατευόμενος από τη σύμβαση Ramsar, το Δέλτα του Έβρου και ένας βιότοπος με σπάνια αρπακτικά, το Δάσος της Διαδιάς συνθέτουν μια ειδυλλιακή κατάσταση. Οι μαθητές μετέβησαν στους δύο βιότοπους, τους φωτογράφησαν, πήραν συνεντεύξεις

από ειδικούς. Χαρακτηριστική η φωτογραφία των αρπακτικών στην ταΐστρα, την ώρα που καταβροχθίζουν τη λεία τους, η οποία ελήφθη μέσα από το τηλεσκόπιο του Παρατηρητηρίου της Δαδιάς και η οποία κάλλιστα θα μπορούσε να θεωρηθεί ψηφιακό επίτευγμα (Παράρτημα, εικόνα 7).

Όσον αφορά τα Μνημεία της περιοχής, η Κοσμοσώτεια (Παράρτημα, εικόνα 8), εκκλησία βυζαντινή του 1152 μ. Χ. κτισμένη από τον Ισαάκιο Κομνηνό δεσπόζει με την επιβλητική ομορφιά της. Οι μαθητές βοηθήθηκαν βιβλιογραφικά από τον κ. Γκότση, ιστοριοδίφη και συγγραφέα, ο οποίος μάλιστα μας έδωσε και συνέντευξη. Αποκαλύφθηκε η σημασία της ευρύτερης περιοχής του Πέπλου ειδικά κατά τη βυζαντινή περίοδο, καθώς επελέγη από γιο του αυτοκράτορα Αλέξιου Κομνηνού για να χτιστεί η μονή λόγω της Εγνατίας οδού και του λιμανιού της Αίνου στον Έβρο. Οι μαθητές μάλιστα, αφού βρήκαν μετά από έρευνα πληροφορίες για τον Ισαάκιο Κομνηνό και τους απέλπιδες αγώνες του να γίνει αυτός αυτοκράτορας του Βυζαντίου, κατέληξαν στο, όχι αβάσιμο, ιστορικό συμπέρασμα ότι, ίσως, ο Ισαάκιος ήθελε να βρίσκεται κοντά στη βασιλεύουσα για κάθε ενδεχόμενο... Το ιστορικό μοναστήρι, που λειτουργεί ως εκκλησία ακόμη και σήμερα και έχει τραγουδηθεί από τον Πέτρο Γαϊτάνο μας αποκάλυψε πολλά από τα μυστικά του, τα οποία οι μαθητές μας κατέγραψαν στην εργασία τους σε μια εξαιρετικά εμπειριστατωμένη περιγραφή της ιστορίας της εκκλησίας, που όμοιά της δεν υφίστατο στο διαδίκτυο.

ΤΟ ΣΥΓΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑΣ

Η συντονίστρια εκπαιδευτικός πέρα από τη γενική ευθύνη συντονισμού και επίλυσης τεχνικών και άλλων δυσχερειών έπρεπε να συγγράψει και ένα «συγκεφαλαιωτικό σημείωμα» (<http://local.e-history.gr/pages/viewpage.action?pageId=11928212>) εν είδει μικρής εργασίας, το οποίο να συμπληρώνει- συνοψίζει την εργασία των μαθητών δίνοντας παράλληλα και το στίγμα της. Η εργασία της συντονίστριας, όπως τελικά διαμορφώθηκε και αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα του ΙΜΕ, είναι στην πραγματικότητα εναρκτήριο λάκτισμα, ιστορικό σημείωμα και παραπεμπτικό πόνημα σε σχέση με την εργασία των μαθητών που ακολουθεί, δίνοντας παράλληλα μια αίσθηση ολοκλήρωσης σε σχέση με την ιστορία του τόπου, καθώς ορισμένες πλευρές της δεν είχαν γίνει αντικείμενο πραγμάτευσης. Θεωρήθηκε χρήσιμο να ενταχθεί σε αυτό το σημείο της ψηφιακής εργασίας φωτογραφικό υλικό πολύ σημαντικό για την ιστορία του τόπου (πρόσφυγες, άνθρωποι που γύρισαν από το μέτωπο της Μικράς Ασίας το 1922, παλαιότερες φωτογραφίες σχετικές με την εκπαίδευση αλλά και εικόνες από το σήμερα: το υδραγωγείο, η εκκλησία, ο σιδηροδρομικός σταθμός, η μπάντα), το οποίο ωστόσο δεν ήταν δυνατό να συσχετιστεί με τις όψεις της τοπικής ιστορίας με τις οποίες επέλεξαν να ασχοληθούν οι μαθητές. Τα τεκμήρια ψηφιοποιήθηκαν και συνδέθηκαν ιστορικά με τη δημιουργία του οικισμού με το σημερινό του όνομα μετά το 1922. Παράλληλα δίνονται πληροφορίες από το ιστορικό παρελθόν (η επιλογή τους έγινε με κριτήριο τη σπουδαιότητά τους ιστορικά, κατά την κρίση βεβαίως της συντονίστριας εκπαιδευτικού) οι οποίες συγκεντρώθηκαν μετά από έρευνα στο διαδίκτυο (με υπερένδωση ο ψηφιακός αναγνώστης παραπέμπεται απευθείας στην ψηφιακή πηγή) και στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Δεν υπήρξαν ιδιαίτερα προβλήματα πέρα από προβλήματα τεχνικής φύσεως, τα οποία επιλύονταν γρήγορα από τη συντονίστρια εκπαιδευτικό και ειδικό σε θέματα Νέων Τεχνολογιών ή σε έσχατη περίπτωση από τους επιστήμονες του ΙΜΕ. Οφείλουμε να πούμε ότι τουλάχιστον στην αρχή μας δυσκόλεψε η χρήση του Moodle (Confluence), ενώ και ο server του ΙΜΕ μας πρόδωσε σε κάποιες κρίσιμες στιγμές. Η δυσκολία στην ανεύρεση ψηφιακού υλικού από το παρελθόν δημιούργησε κάποιες καθυστερήσεις, ωστόσο σε γενικές γραμμές η υλοποίηση του Προγράμματος κύλησε ομαλά και το Πρόγραμμα ολοκληρώθηκε εντός χρονοδιαγράμματος. Σαφώς επρόκειτο για τιτάνια προσπάθεια, καθώς μάλιστα οι μαθητές δεν ήταν εξοικειωμένοι με τους τρόπους της ομαδικής εργασίας.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Συγκεντρώθηκε

- Πολύ μεγάλη ποσότητα «δυνάμει ψηφιακού» υλικού, που βρέθηκε καλά φυλαγμένο σε σεντούκια και οικογενειακά άλμπουμ (πάνω από 100 παλιές φωτογραφίες από οικογενειακά άλμπουμ και στην περίπτωση του εθίμου της Μπάμπως και βίντεο). Το υλικό αυτό εντοπίστηκε με μεγάλη προσπάθεια από την πλευρά των μαθητών και της συντονίστριας εκπαιδευτικού, αποκτήθηκε με δυσκολία, λόγω δικαιολογημένης

επιφυλακτικότητας από την πλευρά των κατόχων του και ψηφιοποιήθηκε με μόχθο. Θεωρούμε ωστόσο ότι η τιτάνια προσπάθειά μας άξιζε τον κόπο, γιατί διασώσαμε στο διηλεκές υλικό που διαφορετικά θα ήταν εκτεθειμένο στη φθορά του χρόνου και ενδεχομένως από ένα σημείο και μετά θα ήταν αδύνατο να αποκατασταθεί.

Δημιουργήθηκαν:

- πρωτότυπο ψηφιακό υλικό: πάνω από 200 φωτογραφίες και 50 βίντεο, από τα οποία αναρτήθηκε ένα μικρό μόνο μέρος μετά από ειδική επεξεργασία από τους μαθητές και αυστηρή επιλογή με γνώμονα την ποιότητα του παραγόμενου υλικού και την πρωτοτυπία του.
- η ίδια η εργασία του Γυμνασίου Πέπλου, η οποία, αναρτημένη στην ιστοσελίδα του ΙΜΕ αποτελεί το διαδικτυακό ψηφιακό στίγμα του ακριτικού Πέπλου.

Ομολογούμε ότι δε γνωρίζουμε αν υπάρχει παρόμοια περίπτωση «ψηφιακού φωτισμού» άγνωστων στο ευρύ κοινό περιοχών της χώρας μας και εκεί έγκειται και η πρωτοτυπία της εργασίας μας. Κοινή διαπίστωση συντονίστριας εκπαιδευτικού και μαθητών υπήρξε ότι όσο μαθαίνουμε για τον τόπο μας, τόσο αισθανόμαστε δεμένοι με αυτόν και μέρη του ιστορικού συνεχούς, άρα έχουμε και μεγαλύτερο κίνητρο για να παλέψουμε για το καλύτερο για αυτόν. Χαρακτηριστικά αξίζει να αναφερθεί η περίπτωση αλλοδαπής μαθήτριας, η οποία, αν και δεν έχει ρίζες στην περιοχή (ή τη χώρα μας) ήταν βασικό μέλος της ομάδας των Παραδοσιακών Συνταγών! Όσον αφορά το ίδιο το Γυμνάσιο Πέπλου, αυτή η εργασία μας έδωσε δύναμη για να συνεχίσουμε ακλόνητοι τον αγώνα για την επιβίωση του σχολείου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οφείλουμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους βοήθησαν στην υλοποίηση του συγκεκριμένου ψηφιακού προγράμματος και κυρίως τους επιστήμονες του ΙΜΕ κ. Κλεοπάτρα Φέρλα και κ. Αθανάσιο Σίδηρη για την υποστήριξη και για την ένταξη σε ένα κοινό όραμα για την εκπαίδευση και τον τόπο, τους τοπικούς φορείς, τον κ. Γκότση, ιστοριοδίφη, τον κ. Βραχιόλογλου, ερευνητή της λαϊκής μας παράδοσης, τον κ. Τσιακίρη από το Μουσείο Τέχνης Μεταξίου, τους κατοίκους της περιοχής Πέπλου αλλά κυρίως και πάνω από όλα τους μαθητές που εργάστηκαν για να τοποθετήσουν τον Πέπλο στον Ψηφιακό Χάρτη, δίνοντας πνοή και ψηφιακή υπόσταση σε ένα ακριτικό χωριό και νέα ζωή σε ένα μικρό ακριτικό Γυμνάσιο που απειλήθηκε με κατάργηση.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Διαμαντή, Ι. *Κλικ στην ιστορία, όπως την κατέγραψαν οι μαθητές*, στο <http://www.kathimerini.gr/457423/article/epikairothta/ellada/klik-sthn-istoria-opws-thn-kategrayan-oi-ma8htes>, 8/5/2012, ανακτήθηκε στις 10/2/2014.

Κουτσογιάννης, Δ. (2014), Ημιτυπικές μορφές σχολικού γραμματισμού και ΤΠΕ, *Επιμορφωτικό υλικό για την Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών στα ΚΣΕ*, τεύχος 3, κλάδος ΠΕ02, Γ' Έκδοση, αναθεωρημένη, Πάτρα: ΙΤΥΕ Διόφαντος, σ. 51.

Λιαπάκη, Ν., *Όσο υπάρχουν τέτοιοι διδάσκαλοι* στο http://www.goodnews.gr/Articles/Oso-yrarchoun-tetoi-oi-didaskaloi_1378.html, 20/2/2012, ανακτήθηκε στις 10/2/2014.

Μικρόπουλος, Τ. Α. (2006). *Ο υπολογιστής ως γνωστικό εργαλείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 17.

Ριζόπουλος, Ι. *Μαθήματα αυτογνωσίας με ένα Κλικ στην ιστορία*, στο <http://news.pathfinder.gr/periscopio/click-history.html>, 21/2/2012, ανακτήθηκε στις 10/2/2014.

Jonassen, D. H. (2000). *Computers as mindtools for schools*, second edition. NJ: Prentice Hall.

Jonassen, D. H. and Reeves, T. C. (1996). Learning with technology: Using computers as cognitive tools. Στο Jonassen, D. H. (ed.) *Handbook of research on educational communications and technology*, 693- 719. New York: Macmillan.

Vygotsky, L. S. (1978), *Mind and society*, Cambridge: Harvard University Press.

Vygotsky, L. S. (1986), *Thought and Language*, Cambridge M. A.: MIT Press.

Wenger, E. (1998), *Communities of Practice*, Cambridge: University Press.

Ο Τύπος και το διαδίκτυο για το Γυμνάσιο Πέπλου στο <http://gymnasiopeplou.blogspot.gr/>, ανακτήθηκε στις 10/2/2014.

Η εργασία του Γυμνασίου Πέπλου στο <http://local.e-history.gr/pages/viewpage.action?pageId=11928182>, ανακτήθηκε στις 10/2/2014.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (χαρακτηριστικά τεκμήρια)

Εικόνα 1: Παλαιότερη φωτογραφία του εθίμου της «Αρκούδας» στον Πέπλο

Εικόνα 2: Τα πεπλιώτικα πεπόνια, ανήκουν πλέον οριστικά στο παρελθόν

Εικόνα 3: Το Κεραμιδαριό

Εικόνα 4: Νταούλι στον Έβρο σήμερα

Εικόνα 5: Πεζόβολο (σιατσμάς), δεκαετία του '60

Εικόνα 6: Βαρβára

Εικόνα 7: Τα αρπακτικά στην ταϊστρα (Παρατηρητήριο, Δαδιά, φωτογραφία από τηλεσκόπιο)

Εικόνα 8: Κοσμοσώτεια